

התקנת מצלמות לשם הגנה על פעוטות במעונות יום¹

כתיבה, מחקר ועריכה אקדמית: ד"ר גלית בינט
ייעוץ מדעי: ד"ר אורית דרור

תקציר

האם התקנת מצלמות במעונות יום תורמת למיגור תופעת האלימות של בגירים כלפי קטינים חסרי ישע? שאלה זו מצויה במוקד המסמך, והיא נבחנת בהתבסס על שני אדנים: האחד – סקירת ספרות הנוגעת לחקיקה במדינות אחרות, מגבלותיה והמסקנות הנובעות מיישומה; האחר – ממצאים העולים מן הדיון המשפטי במקרי עברה בישראל בטרם נקבעה חובת התקנת מצלמות במעונות יום לפעוטות בני שנה עד שלוש, ולאחריה.

*

בחינת המדיניות בעולם מלמדת על חפיפה בין היבטים גאוגרפיים ובין היבטים חוקיים: במדינות אסיה, התקנת מצלמות היא מנדטורית ומיושמת בקוריאה הדרומית, בסין, בהודו ובמלזיה. במדינות אירופה ובמערב בכלל, הצבת המצלמות היא וולונטרית ומיושמת באיטליה ובסקוטלנד. בארצות הברית היא מיושמת בכיתות החינוך המיוחד במדינות דוגמת טקסס, ג'ורג'יה, נוודה, מיזורי ומרילנד. לרוב מדובר בחקיקה ממשלתית, אך במקרים אחדים מקור הסמכות הוא השלטון המקומי. שיעור עברות האלימות במדינות שבהן הנתונים מפורסמים אינו מצוי בירידה, ונראה כי אין בהצבת המצלמות כשלעצמה – גם אם זו נתונה לפיקוח משטרת – כדי למגר את תופעות האלימות או כדי למנוע אותן. לצד זאת מציינים חוקרים איאמון מחרף בין הורים לצוותי הוראה, גגיעה בזהותן המקצועית של המטפלות ומעמדן הציבורי, וכן שינויים בתפיסת העולם של הילדים. בישראל, הסדרים משפטיים שנערכו בין השנים 2012–2023 מלמדים כי 72% מהם נקבעו לאחר תחולת החוק המחייב התקנת מצלמות במעונות יום לפעוטות. עוד נלמד כי ב-48% מן המקרים העברה היא "תקיפת סתם"; ב-35% הושאר ילד ללא השגחה; ב-23% מדובר בחבלה ברשלנות. בעברות חמורות יותר שנדונו בבתי המשפט בשנים 2008–2023, ניתן ללמוד מתסקירי שירות המבחן על נסיבות שתרמו להתנהלות מבצעי העברה, הגם שאינה גורעת מאחריותם: לחץ במקום העבודה (93%); ניסיון להשגת שליטה (43%); תפיסה חינוכית (62%). המסקנה העולה מכל אלה היא שיעילות המצלמות במניעת האלימות ובמיגורה לא זו בלבד שאינה מוכחת, אלא שהיא אף יוצרת אתגרים נוספים. לשם הטיפול בתופעה יש לנקוט צעדים אשר ייטיבו את סביבת העבודה ואת האקלים החינוכי במעונות היום לפעוטות ובגני הילדים.

¹ מסמך זה נכתב במסגרת דוח מדיניות של המכון הישראלי לחינוך בגיל הרך בתמיכת קרן ברכה וקרן ון ליר. הדוח בוחן את מכלול התשתיות הנדרשות לקידום חינוך וטיפול איכותי בגיל הרך. מסמך זה נוגע לתשתית הרגולטורית.

1. מבוא

ב-27 במרץ 2024 אישרה הכנסת בקריאה טרומית את הצעת חוק התקנת מצלמות לשם הגנה על פעוטות במעונות יום. על פי ההצעה תורחב חובת התקנת מצלמות לגני ילדים בני 3–6, ותקופת שמירת התצלומים תוארך לשישים ימים. נוסף על כך, מוצע לחייב את המשטרה להראות את הצילומים להורי ילדים ופעוטות שנפגעו, ואף לאפשר להורים – בתנאים מסוימים – לצפות בילדיהם בשידור חי ובאופן מקוון. כל זאת במטרה לשפר את הבקרה, בד בבד עם שיפור הטיפול בילדים או בשיקומם.

בהצעה תמכו 53 חברי כנסת, ללא מתנגדים או נמנעים, והיא הועברה לדיון בוועדת החינוך, התרבות והספורט. בדברי ההסבר להצעה נכתב כך: "בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה הולכת וגואה של התעללות בחסרי ישע, ובמיוחד בפעוטות המצויים במסגרות טיפוליות וחינוכיות". החוקים שנחקקו בשנת 2018, ואשר נועדו "לשפר את ההגנה על שלום הפעוטות, ולסייע בניטור ובעקירת תופעת ההתעללות", אינם חלים על גנים לילדים בני 3–6, שבהם קיימת "מגמה הולכת וגדלה של מקרי התעללות אשר בלתי אפשרי למצות הליך פלילי בעניינם". דוח של מרכז המחקר והמידע של הכנסת מראה כי בין השנים 2018–2022 נסגרו 73%–85% מן התיקים בשל חוסר ראיות (רבינוביץ, 2023, עמ' 10).

התעללות בילדים מצד אנשי מקצוע במסגרות חינוכיות היא נושא גלובלי, ותצורותיו כוללות הזנחה ופגיעות פיזיות – רגשיות או מיניות – המותירות אחריהן צלקות עמוקות. ניתוח של 35 מסמכים פליליים הנוגע ל-48 מחנכות ול-247 קורבנות בני שנתיים עד שש שנעשה בסין חושף כי ההתעללות במסגרות החינוכיות נובע מרצון הגורמים המטפלים לשלוט בהתנהלות הילדים ולהשיג סדר, תוך אימוץ גישה חינוכית ממוקדת מורה והפעלת כוח פיזי, הבאות במקום התאמה של תוכנית חינוכית לשלבי ההתפתחות של הילדים. עוד נלמד כי המתעללים הם צעירים יחסית ובעלי השכלה נמוכה. נמצא כי הם מסתירים את פגיעתם בילדים באמצעות אסטרטגיות שונות, ובכללן הסתרת מקום ההתעללות והכלים המשמשים אותה, וכן שימוש בשמות קוד לתיאור המעשים (Huang, Qiao & Lian, 2022).

ממשלות, מוסדות בין-לאומיים, ארגוני החברה האזרחית ואנשי חינוך בוחנים כלי מדיניות לטיפול בתופעה, לרבות קביעת תנאי סף לעיסוק בחינוך בגיל הרך, הכשרת צוותים, שיפור תקינה והגברת אמצעי הפיקוח. ואולם, הדיון הציבורי והאקדמי בעולם ובישראל חסר נתונים בנוגע לתוכניות ההתערבות הנקטות וכן לגבי יעילותן במניעה, בחשיפה, בתגובה או בטיפול בתופעה (Finch et al., 2021).

2. פיקוח טכנולוגי באמצעות מצלמות אבטחה – תמונת מצב במדינות העולם

בשנים האחרונות אנו מבחינים בבולטות בשיח הציבורי ובמדיניות לפיקוח טכנולוגי באמצעות מצלמות אבטחה. כך בעשור האחרון החלו מדינות שונות באסיה – דוגמת קוריאה הדרומית, סין, הודו, מלזיה וסינגפור – לחייב בחקיקה הצבת מצלמות אבטחה. במדינות אירופה, ובמערב בכלל, תמונת המצב היא שונה, ובמקרים הספורים שבהם מותקנות מצלמות בגני ילדים אין החוק מחייב זאת. יוצאת דופן בהקשר זה היא התקנת מצלמות בבתי ספר של החינוך המיוחד, שתכליתה אף היא הגנה על חסרי ישע, ולעיתים מחויבת בחוק.

2.1 מדינות אסיה – החלת החקיקה, מקור הסמכות והשלכות החקיקה

קוריאה הדרומית (Bo-eun, 2018)

- **מקור הסמכות וכניסת התקנות לתוקף** – בספטמבר 2015 נכנסו לתוקפן תקנות שהוביל משרד הבריאות והרווחה של קוריאה הדרומית, ולפיהן חויבו כ-45 אלף מעונות יום להתקין מצלמות טלוויזיה במעגל סגור ולאפשר להורים צפייה בהן בהתאם לבקשה.
- **מגבלות ומימון** – התקנות מגבילות את הצפייה בהיעדר סיבה לגיטימית. מקורות המימון של התקנת המצלמות נשענים על תשלומי הורים וכמו כן על סיוע של רשויות מקומיות דוגמת סיאול ומחוז גיונגגי (Gyeonggi Province), המחוז המאוכלס ביותר במדינה (Min-ho, 2015).
- **יישום החקיקה והתגובה אליה** – באוקטובר 2015 עתרו מעונות היום לבית המשפט לחוקה במדינה כנגד הפגיעה בפרטיות, אולם בית המשפט אישר את התקנות בטענה כי מניעת התעללות בילדים והבטחת בטיחותם תורגות מן החקיקה של חרדות ההורים ונופלות תחת

האינטרס הציבורי שעליו המדינה נדרשת להגן. עוד ציין בית המשפט כי האינטרס הפרטי אינו יכול לגבור על זה הציבורי.

- **כלי מדיניות נוספים והשלכות החקיקה** – במחצית הראשונה של שנת 2015, שבה הותקנו התקנות, נחשפו 160 מקרי התעללות, ובתקופה המקבילה בשנה שלאחר מכן – 221 מקרים. טרם החקיקה הסכימו קובעי המדיניות כי יש לשפר את תנאי העבודה הירודים של עובדי המעונות. באותה עת הם עבדו 9.3 שעות ביום, ושכרם עמד על 1.31 מיליון וון (כ־1,200 דולר) בחודש. תנאי העבודה והשכר הקשו את משיכתם של אנשים מתאימים למקצוע, בעיה שאך החרפה עם הצבת המצלמות. מחקר שנערך בין ספטמבר 2015 לדצמבר 2017 בהתבסס על 257 שאלונים שעליהם השיבו מחנכות שנות ינקות, מלמד כי החקיקה ויישומה, וכמו כן אופן סיקור מקרי ההתעללות במעונות היום, השפיעו באופן שלילי על מעמד הגננות (להלן: מחנכות)² ויצרו קונפליקט בין תפיסת התפקיד ובין דימויו בקרב המעוניינים לעסוק בו (Seong & Hwang, 2017).

סין

- **מקור הסמכות וכניסת התקנות לתוקף** – בשנת 2018 הוצגה דרישה למשרד החינוך מצד הממשל המרכזי (הרפובליקה העממית של סין) ליזום חוק חינוך קדם-בית ספרי. עם הנחת הטיוטה לחוק החל דיון במדיניות הגיל הרך, ובתוך כך נקבעה תוכנית להתקנת מצלמות מעקב בגני ילדים.
- **מגבלות ומימון** – יישום התוכנית נעשה באמצעות הקצאת תקציב ללשכות החינוך המחוזיות. אלו נדרשו לחייב את כלל הגנים שבמחוז להתקין מצלמות המכסות באופן מרבי את שטח הפעילות. לשכות החינוך המחוזיות הציעו שלא לשדר את פעילויות הכיתה בשידור חי, ולאפשר להורים גישה לצילומי הווידאו בכפוף לאישור מחלקות החינוך או הביטחון הציבורי בעיר.
- **יישום החקיקה והתגובה אליה** – בשנת 2017 (עוד טרם כניסת החקיקה לתוקף) חויבו כל גני הילדים באזור בייג'ין להרחיב את השימוש במצלמות אבטחה, המכסות טווח מעגלי מלא של 360 מעלות. בכמה מן המחוזות חוברו המצלמות למערכות הניטור של המשטרה

² המונח "גננת" מתאר בישראל את מי שלמדה לתואר ראשון ומחזיקה בתעודת הוראה לגיל הרך. המונח "מחנכת" משמש עבור מי שממלאת תפקיד של גננת או מטפלת במקום שבו אין הכשרה מחייבת. גם במדינות אחרות שבהן אין הכשרה מחייבת נעשה שימוש במונח "מחנכת", גם אם במקור (מאמרים ופסקי דין) הופיע השימוש במונח "גננת". הבחנה זו היא מהותית בקידום חינוך וטיפול איכותיים בגיל הרך.

המקומית (Chinadaily, 2017). בינואר 2019 הודיעה גם לשכת החינוך של שזן (Shenzhen) על התקנת מערכת ניטור בגני הילדים ועל חיבורה לרשת הווידאו הביטחונית (Dai, 2019). בתגובה למהלך טענו המחנכות כי הצבת המצלמות מלמדת שהחברה וההורים אינם נותנים בהן אמון ואינם רוחשים להן כבוד. הדרך למנוע התעללות, כך אמרו, מתחילה בראש ובראשונה בהעסקת מורים טובים יותר (Zong, 2019). הנושא זכה לתשומת לב גם בחקיקה, ונקבע כי על לשכות החינוך העירוניות להבטיח העסקת צוותי הוראה מוסמכים עד לשנת 2021, שכן רבים מצוותי ההוראה היו בעלי השכלה תיכונית מקצועית או רמת השכלה הנמוכה מכך (Shenzhen Special Economic Daily, 2019).

- **כלי מדיניות נוספים והשלכות החקיקה** – בתוך "דוח העבודה הממשלתי" (Jing Bao Official Weibo, 2019), שגובש בין היתר בהתייחס לדרישות "הקונגרס העממי העירוני בשזן"³, הוחלט על הטמעת מערכת "רשימה שחורה" – רישום פגיעות, פיזיות או נפשיות, בילדים מצד גננות ומחנכות שנות ינקות שיש בה כדי להוביל להפסקת עבודה עם ילדים לכל החיים. לצד זאת כולל דוח העבודה הממשלתי צעדי מדיניות דוגמת העלאת שכר הגננות ומחנכות שנות ינקות והטבות נלוות, שיפור איכות ההוראה, עידוד מחנכות להשתתפותן בהכשרה אקדמית וקידום האתיקה של המחנכות והצוותים בגנים. במסגרת צעדי הביניים של העירייה הוגדרו גם תוכניות פדגוגיות; הכשרות מקצועיות לאנשי חינוך ולאנשי טיפול מוסמכים; הכשרות להורים בקהילה; וליווי מחקרי ומדעי של הרפורמה בחינוך בגיל הגן (Justice Bureau of Shenzhen Municipality, 2019. Sections 22&38).

הודו

- **מקור הסמכות וכניסת התקנות לתוקף** – בשנת 2017 פרסם השלטון הפדרלי המרכזי בהודו הנחיות לגבי התקנת מצלמות במעגל סגור במעונות יום, בגני ילדים ובבתי ספר יסודיים. את הצו הוציאה המחלקה להתפתחות האישה והילד בכפוף לכללי טכנולוגיית המידע⁴ (נוהלי אבטחה והליכים סבירים ומידע או נתונים אישיים רגישים), 2011, המצויים תחת חוק טכנולוגיית המידע, 2000⁵ – כללים המאפשרים שימוש במצלמות במעגל סגור

³ מוסד הפועל בהתאם לחוקת הרפובליקה העממית של סין וחוקיה, והוא בעל סמכות לחוקק ולתקן חוקים פליליים ואזרחיים בסיסיים, חוקי יסוד המסדירים את ארגוני המדינה וחוקי יסוד אחרים.

⁴ Information Technology (Reasonable security practices and procedures and sensitive personal data or information) Rules, 2011. <https://cis-india.org/internet-governance/files/it-reasonable-security-practices-and-procedures-and-sensitive-personal-data-or-information-rules-2011.pdf>

⁵ oranim.ac.il The Information Technology Act, 2000

במקומות ציבוריים לשם הגנה על הבטיחות והביטחון של יחידים ורכוש, וכמו כן למניעה, לאיתור ולחקירה של פשעים.

- **מגבלות ומימון** – בהתאם לצו חויבו כל מוסדות הטיפול בילדים להציב קציני אבטחה, שומרים, מטפים ומצלמות במעגל סגור כדי להבטיח את שלומם ואת ביטחונם של הילדים. ההנחיות כללו הוראות להורים המבקשים לקבל גישה לעדכונים חיים.
- **יישום החקיקה והתגובות אליה** – בשנת 2017 קבע בית המשפט העליון של דלהי כי התקנת מצלמות במעגל סגור בכיתות בלא קבלת הסכמה מן ההורים ומן המורים היא הפרה של זכויות הפרט. לפיכך הורה בית המשפט על הסרת המצלמות ודרש להמציא מדיניות להסדרת התקנת מצלמות במעגל סגור בבתי הספר (Merchant, 2023). בשנת 2019 הגישה סטודנטית באוניברסיטה הלאומית למשפטים בדלהי תביעה לבית המשפט העליון של הודו, בטענה שההתקנה הגורפת של מצלמות במעגל סגור מפירה את זכותם הבסיסית של קטינים לפרטיות, מסכנת באופן ייחודי את בטיחותן של נערות צעירות ואת ביטחונן בשל חשיפתן לאירועי מעקב ומציצנות ופוגעת בביטחון הילדים והמורים נוכח היותה מועדת לפריצות אבטחה ולדליפת נתונים (Writ Petition [Civil] No. 570/2019). נוסף על כך נטען כי לא נאספו נתונים או ראיות המלמדים על הפחתת הפשיעה במוסדות החינוך עם התקנת המצלמות (Kapoor, 2022), דבר העולה גם מן הדוחות הרשמיים, כמו זה של המכון הלאומי לבריאות הנפש ומדעי המוח (National Institution of Mental Health and Neuro Sciences), המציינים את יישום החקיקה הנוגעת למצלמות האבטחה במונחים של תפוקות ולא של תשומות (Gururaj & Gautham, 2019). העתירה נדחתה.
- **כלי מדיניות נוספים והשלכות החקיקה** – דוחות של ארגונים בינלאומיים, דוגמת קרן החירום הבינלאומית של האו"ם לילדים (UNICEF), מציינים מחסור בנתונים עדכניים. הם מצביעים על מגוון רחב של חוקים להגנה על ילדים בהודו המבקשים להתמודד עם האלימות הרווחת במסגרות שונות, ובכללן בבתי הספר ובמוסדות לטיפול בילדים, אך בה בעת מלמדים על האתגר הכרוך ביישום עקב יכולת משאבי אנוש לקויה בשטח ומחסור בשירותי מניעה ושיקום איכותיים (Unicef India, 2020).

- **מקור הסמכות וכניסת התקנות לתוקף** – ב־10 באוגוסט 2022 נכנס לתוקפו במלזיה החוק המחייב התקנה של מצלמות טלוויזיה במעגל סגור (Erlen et al., 2019) במעונות יום לילדים⁶ הרשומים במדינה (Cheng, 2022). המעונות, שהוקמו מתוך רצון לסייע לנשים עובדות, מצויים בפיקוח המחלקה לרווחה חברתית (Social Welfare Department), החוסה תחת המשרד לפיתוח נשים, משפחה וקהילה⁷ (The Ministry of Women, Family and Community Development – KPWKM).
- **מגבלות ומימון** – על פי החוק, הגישה לחדר הבקרה ולצילומי הטלוויזיה במעגל סגור מוגבלת לצוות מורשה ומתועדת בבירור, והיא חוסה תחת חוק הגנת המידע האישי – (The Personal Data Protection Act) PDPA, 2010.
- **יישום החקיקה והתגובות אליה** – החובה להתקין מצלמות עוגנה בחוק המעונות לילדים (Child Care Centre Act, 1984), שמטרתו להבטיח את שלומם, את בריאותם ואת רווחתם של ילדים מתחת לגיל ארבע במרכזים המספקים טיפול והשגחה לאוכלוסייה זו, ובתקנות המעונות (Child Care Centre Regulations, 2012).⁸ כיום היא חלק מן הדרישות הרגולטוריות שבהן צריכים לעמוד מרכזי הטיפול בילדים, ותנאי לחידוש רישיון ההפעלה שלהם (Bernama, 2023). תכליתה היא סיוע בהתמודדות עם מקרי התעללות שבהם ילדים נזקקים להגנה ולטיפול, כולל תחקור מלא שלהם (Radhi et al., 2023). עם זאת, נראה כי החקיקה האמורה אינה מספקת מענה לאתגרים העולים מן השטח, כפי שצינו 727 מפעילי מעונות שהשתתפו במחקר, לרבות נושא מגוון הכישורים הנדרשים ממפעילי המעונות

⁶ במלזיה יש ארבעה סוגים של מרכזי טיפול בילדים (מט"ב): (1) מט"ב ביתי המיועד לארבעה עד תשעה ילדים ומתקיים בבית המטפלת; (2) מט"ב מבוסס מוסד המיועד לעשרה ילדים או יותר ומופעל על ידי המגור הפרטי; (3) מט"ב מקום עבודה שבו לומדים עשרה ילדים או יותר וממוקם במקום העבודה של ההורה או סמוך לו; (4) מט"ב קהילתי המיועד לעשרה ילדים או יותר וזוכה לסיוע ממשלתי משום טיפולו בילדים ממשפחות מאזורים עירוניים וכפריים שהן בעלות הכנסה נמוכה וזכאיות לקבלת שירות טיפול בילדים לפי סעיף 5 של חוק המרכז לטיפול בילדים 1984 (CCA).

⁷ המשרד לפיתוח נשים, משפחה וקהילה הוקם בשנת 2001 בעקבות הוועידה העולמית הרביעית לנשים שאורגנה על ידי האו"ם בבייג'ינג, סין ב־1995, אז נעשו מאמצים להקים גוף ברמת הקבינט שיסייע לממשלת מלזיה לממש את שאיפתה להעלאת מעמד האישה. פרטים נוספים על המשרד הממשלתי, על תהליך הקמתו, על מבנהו ועל פעילותו ניתן ללמוד מדף [המשרד הממשלתי](https://www.facebook.com/kpwkm) בפייסבוק, בכתובת:

<https://www.facebook.com/kpwkm> ומהערך [על אודות המשרד](https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Women,_Family_and_Community_Development) בוויקיפדיה, בכתובת:

⁸ נכון ל־16.4.2024, אתר הממשלה אינו פעיל.
Singapore Statutes Online (Published in Subsidiary Legislation Supplement on 21 Dec 2012). Child Care Centers (Amendment) Regulations 2012.

[https://sso.agc.gov.sg/SL-Supp/S642-](https://sso.agc.gov.sg/SL-Supp/S642-2012)

<https://sso.agc.gov.sg/SL-Supp/S642-2012> Published: 20121221170000; DocDate=20121221170000

המחשור באנשי צוות למעקב אחרי תהליכי ההוראה והלמידה, הפיקוח והבקרה (Aziz et al., 2021).

- **כלי מדיניות נוספים והשלכות החקיקה** – בשנת 2019, טרם הוחל החוק, דיווח המשרד לפיתוח נשים, משפחה וקהילה על 217 מקרי אלימות במרכזי טיפול לילדים, ואילו בשנת 2022 – על 317 מקרים (Zulfahmi, 2023). במחצית הראשונה של 2023 נרשמו 3,767 מקרים, ואולם לא ברור מן הנתונים אם כולם התרחשו במרכזי טיפול לילדים. במקביל לפיקוח באמצעות מצלמות, וכחלק מן המדיניות החינוכית בגיל הרך (Chiam, 2008), החליט המשרד לנקוט צעדי מדיניות נוספים: (1) קורס הכשרה והדרכה של 148 שעות המצייד את משתתפיו בידע תיאורטי ובמיומנויות מעשיות⁹ לטיפול ולחינוך ילדים מתחת לגיל ארבע – KAP (Kursus Asuhan Permata);¹⁰ (2) הגברת המודעות בקרב הורים ואפטרופוסים לחשיבות הרישום של הילדים למעונות יום רשומים בפיקוח הממשלה; (3) מילוי תפקיד פעיל במעקב אחר התפתחותם, ובכלל זה ביצוע בדיקה גופנית לפני ההגעה למעונות היום ולאחריה, וכן בקשת חוות דעת מרופא או מיועץ במקרה של ממצאים מחשידים.

סינגפור

- **מקור הסמכות וכניסת התקנות לתוקף** – המהלך המחייב התקנת מצלמות במעגל סגור בסינגפור נעשה בהתייעצות עם הורים, מחנכים ומפעילים ובהובלת המשרד לפיתוח חברתי ומשפחתי כחלק מסקירה קבועה של אמצעי האבטחה והבטיחות במרכזי ההתפתחות בגיל הרך. תכליתו להרתיע בלתי מורשים מכניסה למתחם ולשמש מקור אובייקטיבי ומהימן לראיות בחקירת תקריות חמורות. התקנת המצלמות תהפוך למנדטורית בכל גני הילדים ומרכזי ההתערבות שבמיון הממשלה החל מחודש יולי 2024, ותהיה באחריות הסוכנות לפיתוח הילדים בגיל הרך – The Early Childhood Development Agency (ECDA).
- **מגבלות ומימון** – הגישה לצילומי הטלוויזיה במעגל סגור תיעשה לצורך מטרות מוגדרות: הבהרת אירוע שעלול היה לסכן את בטיחות הילדים בשל התנהגות לא נכונה של כוח האדם במקום על ידי נקודת התייחסות אובייקטיבית; סיוע בחקירת אירועים כגון פגיעה (אם

⁹ במלזיה קיימת תוכנית הכשרה שפיתחה המחלקה לרווחה חברתית בשיתוף המחלקה לפיתוח מיומנויות המשרד למשאבי אנוש. זו תואמת את התקן הלאומי של מיומנויות תעסוקה ומספקת מסלולי קריירה לספקי טיפול בילדים.

¹⁰ מידע נוסף על הקורס בשפה המלאית ניתן לקרוא באתר:

<https://www.iptskills.edu.my/kursus-asuhan-permata>

בילדים ואם באנשי צוות), גרימת נזק או אובדן רכוש. הסוכנות לפיתוח ילדים בגיל הרך מעודדת את ההורים לדון בבקשה לצפות בסרטונים עם צוות הגן ולהעריך אם יש צורך בכך. גני ילדים יכולים לדחות בקשת הורה אם היא בלתי סבירה. במקרים שבהם תינתן גישה, היא תיעשה תוך הקפדה על אמצעי הגנה שיבטיחו את פרטיות הצוות ואת בטיחות הילדים האחרים הנראים בצילומים. בכל מקרה לא יתאפשר שימוש במצלמות במעגל סגור בשירותים, בחדרי ההלבשה ובאזורי המנוחה של הצוות.

- **יישום החקיקה והתגובות אליה** – כבר עתה, טרם כניסת החוק לתוקף, יותר מ-60% אחוזים מגני הילדים ו-100% ממרכזי ההתערבות המוקדמת בסינגפור התקינו מצלמות במעגל סגור בשטחיהם.¹¹

¹¹ הסוכנות לפיתוח ילדים בגיל הרך בסינגפור מפקחת על היבטים מרכזיים של התפתחות ילדים מתחת לגיל שבע בגני ילדים ובמרכזי טיפול בילדים (child care center). הסוכנות הושקה רשמית ב-1 באפריל 2013, היא אוטונומית ומצויה בפיקוח משותף של משרד החינוך (MOE) והמשרד לפיתוח חברתי ומשפחה (MSF), שתחתיו היא חוסה. מידע נוסף על פעולותיה וטווח אחריותה ניתן לקרוא באתר האינטרנט של הסוכנות בכתובת: <https://www.ecda.gov.sg>. על המהלך להתקנת הטלוויזיות במעגל סגור אפשר ללמוד מן ההודעה לעיתונות שפורסמה ב-31 באוגוסט 2023: ECDA: Mandatory Installation of CCTV Cameras in Preschools and Government-Funded Early Intervention Centres Likely asks questions

<https://www.msf.gov.sg/docs/default-source/mediaroom-document/annex---likely-askd-questions.pdf>

להלן ריכוז המידע על חובת הצבת מצלמות בגני ילדים לפי מדינות:

המדינה	החלת החוק	מקור הסמכות	סוג המצלמות	סוג המעונות	סיבות נוספות לתופעה	השלכות החוק	מקרי אלימות לפני החוק ולאחריו
קוריאה הדרומית	2015	משרד הבריאות והרווחה	טלוויזיה במעגל סגור (CCTV)	מספר חודשים עד גיל חמש	שכר נמוך; תנאי עבודה	פגיעה במעמד מחנכות שנות ינקות בקרב הציבור, המחנכות והסטודנטים (Seong & Hwang, 2017)	עלייה במספר המקרים מ-160 במחצית הראשונה של שנת 2015, ל-221 במחצית הראשונה של 2016
סין	2017	הרפובליקה העממית של סין, באמצעות לשכות החינוך המחוזיות	טלוויזיה במעגל סגור – חיבור למערכת הניטור של המשטרה המקומית (Chinadaily,) 2017; Dai, (2019)		רמת השכלה נמוכה של מחנכות או מטפלות (בית ספר מקצועי ונמוך מכך); שכר נמוך ומעט הטבות; בעיות אתיות	יצירת לחץ נוסף על צוותי החינוך והטיפול; פגיעה חריפה באמון ובכבוד; חשש מבעיות אבטחת נתונים	היעדר נתונים מייצגים על אלימות כלפי ילדים (Unicef China, 2021)
הודו	2017	השלטון הפדרלי המרכזי	טלוויזיה במעגל סגור – בהסכמת הורים ומורים Merchant, (2023)	גני ילדים ובתי ספר יסודיים	הודו מתמודדת עם מציאות קשה של אלימות חוצה מעמד סוציו-אקונומי כלפי ילדים במסגרות שונות (UNICEF, India,) 2020	בעיות באבטחת מידע; מעקב נרחב אחר המצולמים Writ Petition (Civil) No. 570/2019	אין מידע רשמי ומדויק (Kapoor, 2022); ציון תשומות ולא תפוקות (Gururaj & Gautham, 2019)
מלזיה	2022	המשרד לפיתוח נשים, משפחה וקהילה	טלוויזיה במעגל סגור – הגישה מוגבלת לצוות מורשה, מתועדת בבירור, והיא חוסה תחת חוק הגנת המידע האישי The Personal Data Protection Act (PDPA), 2010	מעונות יום בפיקוח המדינה מתחת לגיל ארבע (Cheng,) 2022	היעדר הכשרה מספקת בנושא זכויות ילדים, הגנה עליהם והתפתחותם; עומס משימות בניהול מעונות יום; היעדר מיומנויות מתאימות; מחסור באנשי צוות להדרכה פדגוגית, מעקב ובקרה (Zulfahmi, 2023)	החקיקה אינה עונה לאתגרים העולים מהשטח, כפי שאלו עולים ממדגם של 727 מפעילי מעונות יום בפיקוח ממשלתי (Aziz. et al.,) (2021)	בשנת 2019 – 217 בשנת 2022 – 336
סינגפור	2024	המשרד לפיתוח חברתי ומשפחתי	טלוויזיה במעגל סגור	גני ילדים ומרכזי התערבות בגיל הרך	התמודדות עם אלימות במשפחה; שכר התחלתי נמוך; שעות עבודה ארוכות; התמודדות מרובת ממשקים עם בעלי עניין בתחום הורים, מפקחים ואנשי מקצוע אחרים	החוק טרם הוחל	החוק טרם הוחל

2.2 מדינות אירופה וארצות הברית – התקנת מצלמות ככלי מדיניות במאבק למניעת אלימות

הצבת מצלמות וולונטרית למניעת אלימות כלפי ילדים וחסרי ישע במערכת החינוך מתקיימת בכמה מן המדינות המפותחות. באירופה, היעדר חקיקה מחייבת הוא תוצר המגבלות המשפטיות של האיחוד האירופי. במוסדות חינוך שבהם עולה הצורך בהתקנת מצלמות במעגל סגור, האיזון בין זכויות הילדים והצעירים ובין ההגנה על הפרטיות הוא שיקול מרכזי בהצבתן. בהקשר זה בא לידי ביטוי סעיף 8 לאמנה האירופית לזכויות האדם (ECHR), שלפיו לא תהיה התערבות של רשות ציבורית במימוש הזכות לחיים פרטיים ומשפחתיים אלא אם כן הפגיעה מידתית והכרחית לשם השגת מטרה לגיטימית של מדיניות ציבורית, למשל מניעת איסדר או פשע, הגנה על בריאות או מוסר או הגנה על זכויות וחירויות של אחרים. במכלול השיקולים ניתנת הדעת גם על אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד (UNCRC)¹², ובייחוד על סעיף 16, המכסה את הזכות לפרטיות, וסעיף 19, המגן על הילד מפני אלימות גופנית או נפשית לסוגיהן בידי מי שמופקדים על הטיפול בו. מכאן שהאינטרסים של ילדים המוגנים על ידי הוראות אלה צריכים להיות מאוזנים בקפידה.

איטליה חריגה בהקשר זה. בשנת 2019 החליט משרד הפנים של איטליה לאפשר התקנת מערכות מעקב ווידאו במעגל סגור בגני ילדים ממלכתיים ופרטיים לבני 3–5, שהם חלק ממערכת החינוך הלאומית האיטלקית¹³ מאז הרה"אורגניזציה של שנת 2009. הצעת חוק מספר 264 עסקה באיזון הנדרש שבין הזכות לפרטיות ולסודיות ובין הצורך בהגנה רחבה על קטינים, קשישים וחסרי ישע במסגרות חינוך, רווחה ובריאות.¹⁴ הצעת החוק הכילה תקנות, וקבעה כי הגישה למצלמות מוצפנות במעגל סגור תותר לבעלי אישורים מיוחדים וכי הצפייה בהן תתאפשר רק לאחר דיווח על פגיעה ותיעשה בלעדית על ידי המשטרה, מערכת המשפט ואכיפת החוק. תיקון צו חקיקה מספר 32/2019 אפשר הקמת קרן למימון מצלמות מעקב ווידאו (Ministero dell'Interno, 2019), כך ששרד הפנים של איטליה הקצה לעיריות סכום כולל של 80 מיליון אירו באמצעות קרן ייעודית: 5 מיליון אירו בשנת 2019 ו-15 מיליון אירו בכל שנה עוקבת עד לשנת 2024 (Cozzi, 2019).¹⁵

¹² אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד – נוסח עברי, על פי תרגום עברי של משרד המשפטים. <https://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/ChukimVeamanot/amanot/AmnaOom.htm>

¹³ ראו מידע באתר החינוך וההצטיינות (באיטלקית): <https://www.miur.gov.it/scuola-dell-infanzia>

¹⁴ הצעת חוק 264 (disegno di Legge n. 264) באיטלקית באתר הסנאט של הרפובליקה, הבית העליון של הפרלמנט האיטלקי: <https://www.senato.it/service/PDF/PDFServer/BGT/01067605.pdf>

¹⁵ עוד על החוק ניתן לקרוא בפורטל האיטלקי LUMI4security המוקדש לאבטחה ולחדשנות דיגיטלית, וכן במאמר: "מצלמות בגני ילדים, מתקנים לקשישים ונכים: מה אומר החוק" (באיטלקית). Cozzi P. (2019). Telecamere negli asili, strutture per anziani e disabili: cosa dice la Legge. <https://lumi4security.it/telecamere-asili-strutture-anziani-disabili-legge/>

בסקוטלנד הוגשה בשנת 2018 עתירה שעניינה הצבת מצלמות בכיתות בתי ספר של החינוך המיוחד. בדומה לגני ילדים, גם במקרה זה הדבר התבקש לשם הגנה על תלמידים מפני פגיעה מצד צוותי הוראה וחברים לכיתה. הפרלמנט טען בתגובתו כי חוק החינוך בסקוטלנד משנת 1980 מטיל את האחריות הסטטוטורית לניהול בית הספר ואספקת סביבה בטוחה על הרשויות המקומיות. אם כן, ההחלטה להשתמש במצלמות במעגל סגור תתקבל או לא תתקבל על ידן בכפוף לאיזון שבין אינטרסים ובהתאם לצורכי הילדים המתגוררים או לומדים בבתי הספר שבאזורם (PE1709/C: Scottish Government submission, 2018).

בארצות הברית (Orman & Clark, 2018), מספר מדינות – ובהן טקסס, ג'ורג'יה, ניודלה, מיזורי ולאחרונה גם מרילנד – החלו לקדם הצבת מצלמות בבתי ספר של החינוך המיוחד. טקסס, הראשונה שבהן, דרשה בשנת 2015 מבתי הספר להתקין מצלמות וידאו בכיתות מסוימות המשרתות תלמידים עם מוגבלויות על פי בקשת הורים. ג'ורג'יה העבירה חקיקה בשנת 2016 לטובת תוכנית פיילוט וולונטרית להצבת מצלמות בכיתות חינוך מיוחד. בנוודה הוגשה ב-15 בפברואר 2023 הצעת חוק ([Senate Bill 158](#)) אשר אם תעבור יחויבו בתי ספר ציבוריים החל מיולי 2024 להתקין מצלמות וידאו בכיתות מסוימות. מיזורי אף היא קידמה חקיקה ([House Bill 2419](#)), ולפיה בכל בית ספר ציבורי יותקנו מצלמות מעקב בכיתות שבהן ניתנים שירותי חינוך לילדים עם מוגבלויות.

2.3 הבחירה במצלמות כאמצעי למניעת אלימות ויעילותה

החקיקה המתירה או דורשת מעקב וידאו במסגרות חינוכיות, תכליתה הגנה על קטינים וחסרי ישע מפני אלימות. פתרון זה של פיקוח טכנולוגי שקידמו קובעי המדיניות במדינות שהוזכרו לעיל, נתפס כמידי זוכה לתמיכה נרחבת בקרב הציבור הכללי ובקרב ההורים בפרט. על פי מחקר שנערך בקוריאה הדרומית, סיבה מרכזית לתמיכה זו נעוצה באופן החשיפה של ציבורים שונים למקרי האלימות וההתעללות והמסגור שלהם בתקשורת (Oh, Chung & Yun, 2019). לדברי החוקרים, לרוב הסיקור ממוקד אירוע ומזוהה עם תקשורת סנסציונית. הוא מתמקד במטפלת המתעללת, מדגיש את הפער בין ההיבט המוסרי והאתי של תפקידה ובין ביצועו בפועל ויוצר סטיגמה חברתית קשה (Hyun & Jiho, 2018). סיקור ממוקד נושא המזוהה עם תקשורת אחראית יכול היה להציג תמונה מקיפה יותר ולהאיר קשרים מבניים-חברתיים המצויים ברקע התופעה, למשל רמת המומחיות של המחנכות בטיפול בילדים, סביבת העבודה וטיב היחסים בין הורים למעונות היום. יש באלה כדי להוביל לפתרונות מעשיים ולמציאת אמצעים למניעת התעללות, אלא שתחת זאת התקבעה התפיסה שלפיה הצבת מצלמות היא האמצעי המתאים ביותר למניעת התעללות בילדים.

תפיסה זו מתחזקת עם הגידול הגובר במקרי ההתעללות ומובילה להצבת מערכות טכנולוגיות משוכללות יותר ומבוססות למידה עמוקה (אוסף שיטות בלמידת מכונה), המבקשות לאתר בצורה אוטונומית פעולות אלימות כלפי ילדים (Seongwoo, Euncheol & Junhyuk, 2021). ב"דוח העבודה הממשלתי" לשנת 2019 בשנון שבסין, כבר הובהר כי הצבת המצלמות תסלול את הדרך לשימוש באמצעים חכמים נוספים, כמו זיהוי פנים וטכנולוגיות המכוונות לזיהוי מוקדם של התנהגות חריגה והתרעה (Jing Bao official Weibo, 2019). לאור כל זאת עולה שאלת יעילותן של המצלמות במניעת אלימות.

הספרות והניסיון בשטח מלמדים על הצורך הדוחק בהגנה על ילדים מפני אלימות במוסדות חינוך, וכמו כן בקבלת ראיות מוצקות למקרי התעללות, ראיות המאפשרות טיפול בחשודים ושיקום נפגעי עברה. מנגד, ארגונים העוסקים בילדים עם מוגבלויות, חוקרים בתחום, אנשי מקצוע הפועלים בשטח וקובעי מדיניות מסבירים כי מצלמות המעקב אינן מהוות פתרון בר קיימא לטווח ארוך. כך למשל האגודה הלאומית לאוטיזם בארצות הברית (Phillips, 2012) מתארת מצב שלפיו ילדים אוטיסטיים, שהתנהגותם לעיתים מאתגרת, לומדים מאחורי דלתיים סגורות ובכיתות נפרדות "עצמאיות" ("self-contained").

הילדים מצויים לאורך שעות שהותם בבתי הספר עם מורים ועוזרים שהתקבלו לעבודתם ללא סינון הולם, עם הכשרה מועטה באוטיזם, במערכת ללא מעקב ועם פיקוח מועט שאינו מבטיח סטנדרטים חינוכיים ובטיחותיים עקביים. אלו מובילים לעלייה מדאיגה במספר המקרים המדווחים של התעללות בתלמידים, עלייה הצפויה להחריף בהיעדר די מימון לחינוך. התקנת המצלמות אינה מטפלת בגורמים לאלימות. למצער היא מספקת שמירה על ביטחונם האישי של התלמידים, מבטיחה למורים הגנה מפני האשמות שווא וחוסכת את הצורך בחקירות עתירות משאבי זמן וכסף על ידי מתן ראיות מוצקות.

ארגון TASH – המקדם שוויון, הזדמנויות והכלה לאנשים עם מוגבלויות בתחומי החינוך, התעסוקה והחיים בקהילה – מלמד כי אין ראיות לכך שמצלמות המעקב יעילות במניעת אלימות בבתי הספר, ובה בעת מקעקע את התפיסה שלפיה הן מספקות ראיות מוצקות ואמינות לאלימות הצוות, בהתבסס על דוח איגוד הפסיכולוגים בבתי הספר, מחקר של משרד המשפטים האמריקני ואחרים. לדידו, מעקב הווידאו משמש תחליף קל לעבודה קשה ומתמשכת של טיפוח הכלה, תקשורת, אמון וקהילה בכל בית הספר.

יתר על כן, הוא מסיט מימון ומשאבים שראוי היה להשקיע בצוות העובדים, בהכשרה מתמשכת ובבנייה של תרבות בית-ספרית חיובית ושימורה, על ידי יצירת מצג שווא של תלמידים הבטוחים מפגיעה (Amos, White & Trader, 2015).

ברוח דברים אלו החליטה ב־2023 מועצת החינוך של מחוז קנזס סיטי לסגת מרעיון התקנת המצלמות בכיתות. סקר שקיימה מועצת המנהלים של המחוז לימד כי 86% מתוך 1,480 המשיבים התנגדו להצבת המצלמות. הטעמים הבולטים לכך היו פגיעה בפרטיות והרצון להסיט משאבים נחוצים לטובת החינוך במקום לטובת המצלמות, שאותן זיהו כבעלות השפעה שלילית על תהליכי ההוראה והלמידה, תחושת הקהילתיות והיכולת ליצור מערכות יחסים מיטיבות (Public School District's Board of Education, 2022; Bradley, 2023). מסקנות דומות עלו בסקירה ביקורתית של חובת התקנת המצלמות שנערכה בקוריאה הדרומית, ולפיה הפתרון בדמות התקנת טלוויזיות במעגל סגור ויישום אמצעי מעקב אינם מונעים את ההתעללות וודאי אינם מביאים למיגורה. תחת זאת הם פוגעים בחינוך ויוצרים יחסי כוח מעוותים בין הצוותים החינוכיים-טיפוליים ובין ההורים (Jong-hoon, 2017). בעקבות זאת נפערים סדקים בקהילה החינוכית וגובר הניכור, כפי שניתן ללמוד מקבוצות המיקוד וראיונות שנערכו עם 16 מחנכות מארבעה מעונות יום (Gye-sook & Eun, 2019). מאמר נוסף החוקר את השינויים הנובעים מהשפעת הטכנולוגיה על חוויית האמון של הילד, מציין את השימוש בטכנולוגיות מעקב כתורם ליצירת מעגל של חשדנות וחרדה, מעגל שבו שותפים מבוגרים וילדים. הדבר עלול להשפיע על חוויית הילדות של הילדים הואיל וזו הדרך שבה הם מבינים את העולם הסובב אותם ומתקשרים עם אחרים. נוכחות מוגברת של אמצעי מעקב בפעילות יום-יומית, מזהיר המאמר, גוזלת מן הילדים הזדמנויות לסמוך על זולתם ולאפשר לאחרים לתת בהם אמון (Roony, 2010).

אמצעים לטיפול ברקיימא בבעיית האלימות עולים מתוך הניסיון של טקסס. שם ביקשו החוקרים (Heintzelman & Bathon, 2017) למצוא פתרון של קבע לבעיית המורים המתעללים בתלמידיהם ולבטל, או לכל הפחות לצמצם, את המקרים שבהם בתי ספר זקוקים לצילומי מעקב ויודאו כראיות להתעללות. המלצותיהם, בהתאמה למסגרות הגיל הרך, מוסיפות על כלי המדיניות שהוזכרו לעיל, דוגמת שיפור תנאי השכר והעסקה של צוותי החינוך והטיפול; עידוד לימודים אקדמיים; קידום הכשרה מקצועית והדרכה. הם מציעים לנקוט גישה פרואקטיבית במטרה להוביל שינוי.

גישה מעין זו בוחנת את סביבת העבודה הקיימת, את תנאיה ואת הגורמים המובילים להתנהגות בלתי מרוסנת ואלימה. בהתבסס על כך מגובש מבנה התומך בהתמודדות אנשי הצוות עם סביבת היום-יום עמוסת המטלות והלחצים ונותן להם כלים להתמודדות וליווי המקדמים התנהגויות הוראה חיוביות, המכילות גם ילדים מאתגרים.

גישה כזו, המבקשת לזהות גורמי שורש לטיפול, משמשת גם לניתוח האלימות במסגרות חינוכיות טיפוליות לילדים מגיל לידה עד גיל שלוש בישראל.

3. אלימות בגירים כלפי קטינים במסגרות חינוכיות לידה עד שלוש בישראל

3.1. על אודות התופעה והיבטיה המשפטיים

בשנים האחרונות נחשפו מקרים קשים של תקיפה והתעללות בקטינים ובחסרי ישע הן במסגרות טיפוליות מצד הצוות האחראי להם והן מצד מטפלים בביתם. תיאורי המקרים מלמדים על פגיעה שאדוותיה ניכרות במעגלים שונים. בראש ובראשונה, כך מציינת כבוד השופטת נועה תבור, "מדובר בנזק לגופם, לנפשם ולכבודם של הפעוטות". הפגיעה מסדר שני היא בבני המשפחה של הפעוטות, ובייחוד ההורים, אשר הפקידו בידי מטפלות ובידי נשות חינוך את היקר להם מכול, באמונה כי הן תמלאנה את מקומם בחום ובאהבה. חשיפת מעשי האלימות שנעשו, לא זו בלבד שהיא מחייבת את ההורים להתגייס לתיקון הנזקים, לטיפול ולמעקב אחר ילדיהם, אלא שהיא אף יוצרת שבר עמוק ומנפצת לרסיסים את אמונם במטפלות ובצוותי החינוך, עד כדי כך שהם מתקשים לחזור ולתת שוב אמון באחרים. הנפגע מסדר שלישי הוא הציבור הרחב אשר נחשף לדיווח על אודות האלימות וחש בהתערעורת תחושת הביטחון במקומות הבסיסיים ביותר, כמו שלום הילדים בגן. עימו נפגעת באופן פרטני גם "אוכלוסיית הגננות, המטפלות והסייעות אשר מבצעות עבודתן מידי יום במסירות, בדאגה ובמקצועיות. אותם צוותים מוצאים עצמם 'חשודים מידיים' כל אימת שילד בוכה בכניסה לגן או נחבל במהלך הרגיל של חיי הגן בשל העצבים החשופים בציבור הרחב" (ת"פ 11847-10-18 – מדינת ישראל נ' דהן ואח', 2021, פסקה 13).

בניסיון למגר את התופעה נחקקו חוק הפיקוח על מעונות יום לפעוטות (התשע"ט-2018) וחוק התקנת מצלמות לשם הגנה על פעוטות במעונות יום לפעוטות (התשע"ט-2018). תכליתם של חוקים אלו היא הסדרת הרישוי והפיקוח על מעונות ושמירה על פעוטות השוהים במעון מפני פגיעה בהם.

לצד חוקים אלו בוצעו תיקוני חקיקה בענישה בגין עבירות של תקיפה והתעללות בקטינים ובחסרי ישע מצד הצוות האחראי להם במסגרות חינוכיות טיפוליות. את אלו הדריך הרצון במתן מענה מקיף לתופעת האלימות וקביעת מדרג הענישה שיהלום את חומרת המעשים. כך נקבע עונש של תשע שנות מאסר לעבירת התעללות בקטין מצד אחראי, ועונש של שבע שנות מאסר כאשר אין מדובר באחראי. עונש זהה הוטל גם במקרה גרימת חבלה של ממש. נוסף על כך, במסגרת חוק העונשין, תיקון מספר 143 והוראת השעה (2020), נוסף סעיף 382ד, שעניינו הכפלת העונש בעבירה של תקיפה סתם, אשר בוצעה כלפי קטין או חסר ישע מצד מי שאינו בן משפחה, וכן נוסף סעיף 368ג(1), שבו מוצע לקבוע עונש של מאסר בפועל כעונש מזערי במקרים של תקיפה מצד אחראי במסגרת חינוכית או טיפולית הגורמת חבלה של ממש וחבלה חמורה. לבית המשפט ניתן שיקול דעת בחריגה מן העונש המזערי מתוך הטעמים שצוינו.

מדיניות החמרת הענישה מתבטאת גם בהצעות חוק נוספות שהונחו על שולחן הכנסת. במסגרת תיקון להצעת חוק האזנה בשל חשד להתעללות בילדים ובחסרי ישע (התשפ"ב-2022), דובר על תיקון הוראות סעיף 8 לחוק האזנת סתר (התשל"ט-1979), כך שבמקרים שבהם יש חשד להתעללות בילד או בחסר ישע, תיחשב האזנה שנעשתה בידי אחראי לקטין או לחסר הישע כהאזנה מותרת, כפוף לתנאים המפורטים בהצעה. עוד עלה תיקון להצעת חוק – צפייה מקוונת של ההורים בצילומים (התשפ"ב-2022), שבמסגרתו הוצע לקבוע התקנת מצלמות מקוונות במעונות היום לפעוטות במטרה לאפשר להורי הפעוטות לצפות בילדיהם באופן מקוון וחי, ואף להאריך את תקופת החובה לשמירה על הצילומים משלושים יום לשישים יום.

*

בתי המשפט אף הם רואים עצמם כמי שמחויבים למלא את חלקם בקביעת ענישה אשר תרתיע אנשי חינוך וטיפול של קטינים וחסרי ישע מלנקוט "דרכי חינוך או טיפול" שיגרמו נזק לפעוטות ולבני משפחותיהם. בקביעת מתחם הענישה הם מעוניינים להעביר מסר חד וברור בדבר החומרה שיש באלימות שנוקט מי שאחראי לשלומם ולביטחונם של הפעוטות שהופקדו בידיו.

בתיק פלילי ת"פ 40999-01-21 – מדינת ישראל נ' אורטל בנימין ואח', סוקר כבוד השופט יוסי טופף שורה של גזרי דין שנקטו גישה מחמירה בהתאם לרוח המחוקק (סעיף 64) ומציין את דברי שופט בית המשפט העליון אדמונד אליהו לוי, שדחה ערעור של מחנכת שנות ינקות¹⁶ על הרשעתה וגזר דינה בעבירות של תקיפה והתעללות בילדי הגן שהיה בבעלותה:

המערערת נטלה על עצמה תפקיד שספק אם יש אחראי ממנו – לחנך עוללים וילדים שאין רכים מהם בראשית דרכם. זהו תפקיד המחייב את העוסק בו למיומנות, נשמה יתרה, ובעיקר אהבה וסבלנות שאין להן קץ, כי הרי מדובר בילדים שחלקם אף טרם למדו לבטא את עצמם. למרבה הדאבה, נדמה כי המערערת נעדרת כל אותם כישורים, ובמקום להעניק לפעוטות אכסניה חמה ואוהבת, היא הפכה את חייהם של אחדים מהם לסיוט מתמשך. בנסיבות אלו אין בעונש שהושת על המערערת חומרה כלשהי. אדרבה, יהא עונש זה לנגד עיניהם של כל מי שמבקש לעסוק בחינוך, ובמיוחד בגיל הרך, כדי שמעשים מסוג זה לא יישנו.

(בע"פ 5986/08 – כחלון נ' מדינת ישראל, 2008)

ואולם כנגד מחוקקים, יועצים, הורים ושופטים ניצבים חוקרי אקדמיה הקובעים – בהתבסס על מחקרים אמפיריים – כי יש מרחק עצום בין המודלים התיאורטיים הנוגעים להתרעה ובין המציאות (אריאל ולוי-אריאל, 2018), וכי החמרת הענישה הפלילית – ובכללה עונשי מאסר – אינה מרתיעה, השפעתה זניחה ולעיתים אפילו שלילית (הראל, 2019; Nagin, 2013). כבוד השופטת נועה תבור מוסיפה בהקשר זה כי הגישה המצדדת בהחמרת הענישה נשענת על הנחה שגויה בדבר אמות המוסר והחשש מענישה המדריכים את מבצעי העברה. אלא שמקרי האלימות כלפי פעוטות ממחישים שהשימוש בהיגיון ובחשיבה הרציונלית אינם ממלאים תפקיד בעת ביצוע העבירות. לפיכך עולה השאלה האם זהו הכלי המיטבי העומד לרשות המחוקקים וקובעי המדיניות במניעת התופעה (ת"פ 11847-10-18 – מדינת ישראל נגד אביבה דהן ואח', 2021).

¹⁶ ראו הערה מספר 2 לעיל – שימוש במונח "מחנכת" במקום "גננת" במקום שבו מדובר במי שאינה בעלת הכשרה לגיל הרך.

3.2 מחקר גישוש – הסדרים מותנים, הכרעות דין ופסקי דין

לצורך מענה על שאלה זו נערך מחקר גישוש¹⁷ הבוחן הכרעות דין וגזרי דין בעברות של תקיפת קטינים וחסרי ישע במסגרות חינוכיות טיפוליות בגיל הרך, טרם חקיקת החוק ולאחריו. בכמה מן המקרים הוגשו כתבי אישום והם נדונו בפני בית משפט, ובאחרים נקבעו הסדרים מותנים. המסמכים המשפטיים המגוללים את סיפור המקרה, וכמו כן את הנסיבות האישיות והחיצוניות שהובילו לביצוע העברות, נותנים כלים לבחינת תופעת האלימות מפרספקטיבה רחבה יותר, כזו שאינה מתמקדת רק במבצעי העברה, בנפגעי העברה ובקורות המקרה, אלא שופכת אור על נסיבות המצויות ברקע התופעה – סביבת העבודה וטיב היחסים שהיא מייצרת כלפי פנים וחוץ, הבניות חברתיות וקשרים, מסורות תרבותיות, מעטפות תמיכה אישיות ומקצועיות וכיוצא באלה נושאים המאפשרים הבנה טובה יותר של המציאות ועשויים לתרום לגיוון האמצעים ולמציאת פתרונות מעשיים המשמשים למניעת אלימות. נוסף על כך, בחינת המסמכים המשפטיים – הן הכרעות הדין והן ההסדרים המותנים – נותנת אינדיקציה בנוגע לתרומת החוק במניעת עברות אלימות ובמיצוי הדין עם הנאשמות.

3.2.1 הסדרים מותנים

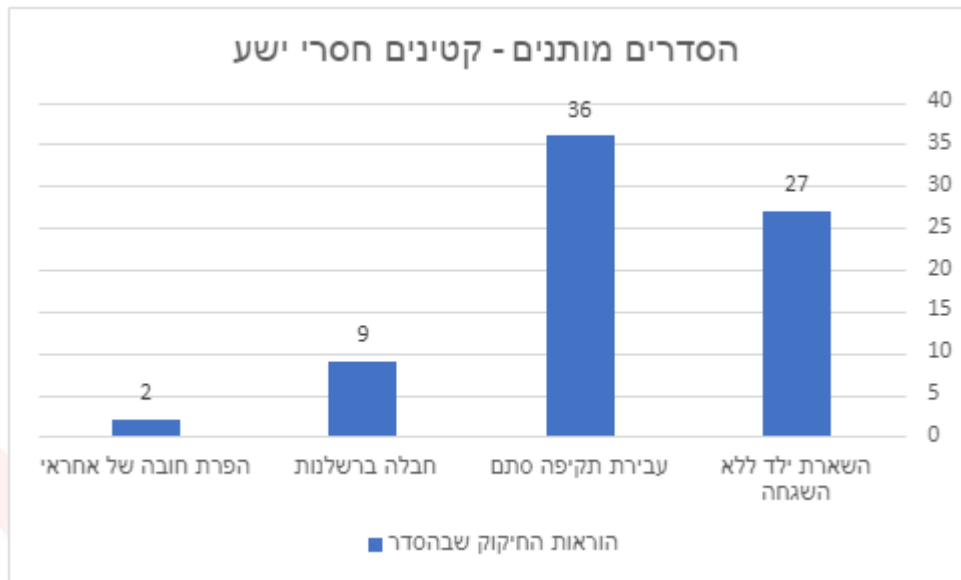
הסדרים מותנים הם מקרים שבהם התביעה נמנעת מהגשת כתב אישום כנגד מי שפגע בקטין, שכן העונש על העברה שבה הוא מואשם אינו עולה על שלוש שנות מאסר, והתביעה אינה מוצאת הצדקה למאסר בפועל. לרוב מדובר באירועים חד-פעמיים שלא הסבו נזק לקטין בטווח הארוך, לא גרמו לו חבלות, ואם היה מדובר בהזנחה – הרי שרף הרשלנות נחשב נמוך. נוסף על כך, המתלוננים, הורי הקטין מביעים רצון והסכמה להסדר. היה ואין לחשוד בעברה רישום פלילי בחמש השנים שקדמו לעברה, ולא מתקיימים הליכים פליליים אחרים בעניינו, נקבעים תנאי הסדר אשר יש בהם כדי לענות על העניין לציבור. "סגירת התיק בהסדר" כוללת את תיאור העובדות והוראות החוק אשר לגביהן יש ראיות מספיקות להגשת כתב אישום, הודאת הנאשם בעובדות אלו והתנאים שעליו למלא לצורך קיום ההסדר. אלו עשויים להיות פיצוי לנפגע העברה, מכתב התנצלות, תשלום קנס למדינה, התחייבות להימנע מביצוע עברה, עמידה בתוכנית שיקום שעשויה לכלול סדנאות פסיכוכיניות, שעות שירות ועוד.

באתר פרקליטות המדינה (https://www.gov.il/he/service/conditional_agreement)

מפורסמים ארבעים הסדרים מותנים ללא פרטי זיהוי של האדם החשוד, והם עוסקים ב־45 מקרים של קטינים נפגעי עֵבְרָה. 11 מתוכם (18% מכלל ההסדרים) התקיימו בין השנים 2012–2017. 29 המקרים הנותרים הם 72% מכלל ההסדרים הנוגעים לעֵבְרוֹת שבוצעו לאחר תחולת חוק התקנת המצלמות בשנת 2018. מותר להניח כי ריבוי ההסדרים בחמש השנים האחרונות נובע מן היכולת להשיג את הראיות.

כפי שניתן לראות מן התרשים שלהלן, העֵבְרוֹת נוגעות לארבע הוראות חיקוק: סעיף 361 לחוק העונשין – השארת ילד ללא השגחה; סעיף 379 לחוק העונשין – עֵבְרַת תקיפת סתם; סעיף 341 לחוק העונשין – חבלה ברשלנות; וסעיף 337 לחוק העונשין – הפרת חובה של אחראי.

48% מן המקרים הם תקיפת סתם. עֵבְרָה זו קבועה בסעיף 379 לחוק, כשלצידה עונש מאסר של שנתיים. היא מצויה במדרג הנמוך של עֵבְרוֹת תקיפה, ומבטאת מצבים שבהם נעשתה פגיעה בגופו של הקטין בדרך ישירה או עקיפה אך לא הותירה בו חבלה. תיק 6249/21 מתאר מקרה שבו אחזה סייעת בשתי זרועותיו של קטין שהשתולל בגן הילדים, הושיבה אותו על כיסא, ומשהדבר לא עזר בעטה ברגלו והחזיקה אותו בכיסאו בעודו בוכה. במקרה אחר, תיק 4512/21, תקפה סייעת קטין בכך שהניחה אותו בחוזקה על הרצפה והמשיכה בעבודתה למרות בכיו.

35% מן המקרים מדברים על השארת ילד ללא השגחה. כך בתיק 6140/21, המלמד על שני קטינים ששוטטו מחוץ למתחם הגן בכיכר מרכזית סמוכה מבלי שאף אחת מהאחראיות עליהם הבחינה בכך.

23% מן המקרים נוגעים לחבלה ברשלנות, דוגמת זה המתואר בהסדר 904/19 של נפילת תינוק משידת ההחתלה, שבעקבותיה נחבל בראשו ונגרם שבר בגולגולתו.

3.2.2 – הכרעות דין ופסקי דין הנוגעים לפגיעה בקטינים וחסרי ישע במסגרות חינוכיות וטיפוליות

הדיון המתקיים בבתי המשפט בפגיעה בקטינים וחסרי ישע במסגרות חינוכיות וטיפוליות שופך אור נוסף על תופעת האלימות, על ההתמודדות עימה ועל הגורמים לה. דיון זה נסוב על שלושה נושאים עיקריים: (1) האישומים, ובכללם המסכת העובדתית; (2) הטיעונים לעונש בהתייחס למתחם הענישה, תסקיר נפגעי העברה, תגובת הנאשמים ותסקיר שירות המבחן; (3) דיון והכרעה בהתייחס לערכים המוגנים, למדיניות הענישה ולנסיבות ביצוע העברה. מתוך כל אלה עולה על פי רוב תמונה מורכבת של הנאשמים בדיון, תמונה המציגה נסיבות אישיות וחיצוניות שתרמו לביצוע העברה.

פנייה למאגר המידע המשפטי "תקדין", המכיל פסיקות מכל הערכאות, העלה 351 רשומות תחת "פגיעה בקטין או חסר ישע". מתוכן 20 רשומות עסקו בפגיעה בקטינים מצד בגירים במסגרות חינוכיות בגיל לידה עד שלוש. אלו נגעו ל-23 נאשמות ב-18 מסגרות חינוכיות, רובן פרטיות. שתיים מהן ממוקמות במבני ציבור ושלוש מצויות תחת פיקוח. ב-90% מן הרשומות צוינו המצלמות שהוצבו במסגרות אלו והסרטונים כראיות בבית המשפט. העיון בפסיקה מלמד כי בכל המקרים למעט אחד (עברות בנייה) הנאשמות נעדרות עבר פלילי ומנהלות אורח חיים נורמטיבי.

עוד עולה כי לרוב לא נעשו העברות מתוך תכנון ובוודאי שלא בתחכום, אלא תוך ניתוק רגשי ובאופן שחזר ונשנה עד שהפך לשגרה. לעיתים רק לאחר הצפייה בסרטונים הכירו הנאשמות בהתנהגותן, הביעו צער וקיבלו עליהן אחריות למעשיהן, תוך שהן מדווחות על תחושות כעס ושאת נפש כלפי עצמן וקושי להבין את המקור למעשיהן. כך למשל בת"פ (פתח תקווה) 54812-01-20 – מדינת ישראל נ' ילנה סטרובינסקי, 2022. מנגד, יש מקרים שבהם למרות הכרעת דין מנומקת, אשר במסגרתה הורשעו הנאשמות בעברות תקיפה, התעללות וחבלות, הן לא הכירו בחומרת מעשיהן ולא הביעו רצון לפצות את נפגעי העברה.

כל אלה מעוררים שאלות בנוגע למידת ההרתעה שיוצרות המצלמות ובנוגע לכוחן במניעת מקרי אלימות. תשובה מסוימת לכך מציב המקרה של סיגל אלקיים-זייס, שעליו עומדת השופטת נועה תבור בהכרעת דינה. הנאשמת הורשעה על פי הודאתה בשלוש עבירות של תקיפת קטין בידי אחראי וריבוי עבירות של תקיפת סתם (31 מעשי תקיפה כלפי 19 פעוטות בתקופה של שבועיים). לדברי השופטת ידעה הנאשמת שהגן מצולם וכי אנשי הצוות נמצאים במקום, ואף על פי כן ביצעה את העבירות המיוחסות לה, באופן המעיד על היעדר שיקול דעת וחשיבה הגיונית, וכמו כן על האמונה שלא תיתפס. "אלימות כלפי פעוטות ממחישה בכאב רב בדיוק זאת. [...] התקווה ששיקולים רציונליים ישמשו להרתעה במקרים דומים אינה מבוססת ברמה הנדרשת להוכחת 'סיכוי ממשי' שאכן כך יהיה". אשר על כן, טוענת השופטת, שיקול ההרתעה אינו יכול להיות בעל תפקיד, והענישה צריכה להיעשות מתוך ראיית המקרה "על חומרתו ולאור נסיבות הנאשמת" (ת"פ 1525-11-18 – מדינת ישראל נ' אלקיים-זייס, 2021, סעיף 20).

סקירת הכרעות הדין וגזרי הדין מעלה נסיבות אישיות וחיזוניות ששימשו בתור רקע לביצוע העבירות. הראשונות נוגעות למצב הבריאותי, לגיל, למעמד האישי ולסטטוס הכלכלי של הנאשמות. האחרונות מתוארות ב־16 מתוך הדיונים שנסקרו, והן מלמדות על הגורמים שיש בהם כדי לתרום ליצירת המציאות היום-יומית במסגרת החינוכית-טיפולית ולאווירה השלטת. אלו נקשרות לתפיסות החינוכיות המונהגות בגן, וכן לסביבת העבודה ולעומס המטלות שבו צריכות לעמוד המטפלות ונשות הצוות. כל אלה מציגים תמונה מורכבת ואולי אף שלמה יותר של התופעה. תסקירי שירות המבחן, עדויות אנשי הצוות ובאי כוחן של הנאשמות מעלים כ־15 נסיבות חיזוניות שיש בהן כדי ללמד על הרקע לתופעה. אלה קובצו לשלושה תחומים עיקריים: (1) לחץ במקום העבודה; (2) ניסיון להשיג שליטה; (3) תפיסה חינוכית.

1. **לחץ במקום העבודה** – עלה ב־93% מן המקרים שנסקרו. העובדות העידו על הלחץ ועל המתח שבהם היו שרויות נוכח ריבוי המטלות שהוטלו עליהן. חלקן שימשו בתור מנקות ומבשלות לצד תפקידן העיקרי כמטפלות, כשבאחריותן מספר רב של ילדים, מספר העולה על זה המותר לפי התקן (כך למשל בגן הילדים "אביב" באשקלון, שבו היו בכל אחת משלוש הקבוצות בגן מעל עשרים ילדים לכל מטפלת) (ת"פ 8100/04 – מדינת ישראל נ' כחלון אהובה, 2008). נוסף על המחסור בכוח אדם, הן נאלצו להתמודד עם היעדר צוות קבוע ומיומן. תיאור זה מלמד על עבודה אינטנסיבית, על עייפות,

על מצוקה ועל תפקוד תחת לחץ נפשי ורגשי כבד. חלקן מבליעות בדבריהן תחושת ניצול ותסכול עמוקה ממקום העבודה.

2. **ניסיון להשיג שליטה** – אפיין 43% מן המקרים. הוא מתואר באתגר של מחנכות שנות ינקות – "סייעות" בלשון פסקי הדין – להשליט סדר ומשמעת בגן, באי-הצלחתן להציב גבולות לפעוטות, ובקושי להתוות סדר יום ולטפל בצרכים הבסיסיים של הפעוטות – שינה, אכילה, החתלה וכדומה. לצד הסברת הקושי בהיעדר ידע מקצועי – לצד היעדר שיטות עבודה נכונות, היעדר המלווה בתחושות של חוסר אונים – מעידות חלקן כי השלטת המשמעת באמצעות כוח פיזי הייתה פועל יוצא של השיטה המוכתבת מצד מנהלת הגן (ראו דבריהן בע"פ 5986/08 – אהובה כחלון נ' מדינת ישראל, 2008; ת"פ (פתח תקווה); וכן ת"פ 54812-01-20 – מדינת ישראל נ' ילנה סטרובינסקי, 2021). אובדן השליטה על ניהול המקום עקב המחסור בכוח אדם מיומן עולה גם מעדויותיהן של בעלות המסגרות החינוכיות, המנהלות ומי ששימשו בתור "גננות" ללא תואר בחינוך לגיל הרך וללא תעודת הוראה לגיל הרך (ת"פ 13227-10-21 – מדינת ישראל נגד רותי סאלם, 2023, סעיף 2; ת"פ 14327-07-19 – מדינת ישראל נ' כרמל מעודה, 2020, סעיף 4).¹⁸

3. **תפיסה חינוכית נוקשה** – נקשרת ל-62% מן המקרים שנסקרו. תפיסה זו חובקת בתוכה עמדות ו"שיטות חינוך" הנותנות לגיטימציה לשימוש באלימות ככלי חינוכי ומהוות נורמות פעולה בסביבות חברתיות-תרבותיות מסוימות, למשל חינוך קטין שהיכה את חבריו באמצעות הנחיית הקטינים האחרים בגן "להחזיר לו" (ת"פ 40999-01-21 – מדינת ישראל נ' אורטל בנימין ואח', 2022); הותרת ילד כשהוא עם צרכיו על גופו לאורך שעות ארוכות כ"שיטה" לגמילתו (ת"פ [באר שבע] 13227-10-21 – מדינת ישראל נ' רותי סאלם מחוזי באר שבע, טענת הנאשמת לאישום ה-15); הרדמת פעוטות באמצעות עטיפה מלאה בשמיכה והצמדת ידיהם לגופם כנגד האור (ת"פ [פתח תקווה] 54812-01-20 – מדינת ישראל נ' ילנה סטרובינסקי, 2021).

¹⁸ אף על פי שצוינו בפסקי הדין ובתקשורת כגננות, יש להדגיש כי אין מדובר במי שמחזיקות בתואר ראשון בחינוך לגיל הרך ובתעודת הוראה לגיל הרך. ת"פ [באר שבע] 13227-10-21 – מדינת ישראל נגד רותי סאלם, 2023: רותי סאלם עבדה כגננת במשך כ-35 שנה, מתוכן 20 שנים תחת פיקוח משרד החינוך. בשנים שקדמו לכתב האישום ניהלה גן פרטי לבני חצי שנה עד שלוש שנים, ובו שהו 29 ילדים שחולקו לשלוש קבוצות גיל. ת"פ 14327-07-19 – מדינת ישראל נ' כרמל מעודה, 2020. כרמל מעודה, בעלת תואר ראשון בחינוך, הייתה הבעלים ומנהלת הגן "בייבי לאב", גן פרטי בראש העין המיועד לתינוקות ולפעוטות בני שלושה חודשים עד שלוש שנים. עם הקמתו היו בגן חמישה ילדים. בהדרגה עלה מספרם ל-17 ולשם כך הסתייעה בשתי מטפלות. האחת עבדה במשך שנתיים, ואולם הנאשמת לא הצליחה להעסיק מטפלת נוספת באופן יציב.

הנסיבות שאינן קשורות בביצוע העברה עולות בקנה אחד עם ממצאי מחקר טאליס בגני הילדים (משרד החינוך, 2019 עמ' 110-115), המתאר את איכות סביבת העבודה על מקורות הלחץ הגלומים בה והקשר האפשרי שלה לתהליכי איכות המתקיימים בגן. הנסיבות אף מלמדות, כפי שמעיד גם כבוד השופט יוסי טופף, כי "מדובר בתפקיד תובעני וקשה [...] ואולם, בצד זה, ברור הוא, כי אין בקושי זה משום הצדקה או אמתלה כלשהי, למעשים מהסוג שביצעו הנאשמות". יתרה מזאת, עולה הציפייה כי במקרים שבהם תנאי עבודתן של הנאשמות, ולעיתים אף דרישות הממונה עליהן, אינם עולים בקנה אחד עם השכל הישר, עם ניסיון חייהן, עם ניסיון המקצועי ובחלק מן המקרים עם השכלתן – הן יפנו להורים או למנהלת הגן בעצמה, יתרעו בפניהם על אודות הטיפול בילדים ולעיתים אף יעזבו את מקום עבודתן (כך למשל בת"פ 40999-01-21 – מדינת ישראל נ' אורטל בנימין ואח', 2022).

הפסיקה מתארת מקרים שבהם מחנכות שנות ינקות פעלו בהתאם לאמות מידה אלו, התפטרו והביאו לחשיפת ההתנהלות האלימה במסגרות החינוכיות טיפוליות שבהן הן עבדו:¹⁹ בדרך של פנייה למפקחת האחראית במשרד החינוך או ברשות המקומית; באמצעות מתן עדות במשטרה; בידוע ההורים. לצד זאת, מסכת הראיות מלמדת על סביבת עבודה נוקשה, אשר לרוב אינה מאפשרת למחנכות שנות ינקות לשתף את חברותיהן ואת מנהלות הגנים והגננות במצוקתן ולבקש עזרה. החשש מפני פיטורין הוא עבור רבות מהן גזרה שאין הן והתלויים בהן יכולים לעמוד בה, נוסף על הגישה המבטלת והמזלזלת המופנית כלפי מי שאוזרת עוז ומעלה מקצת מחשבותיה או השגותיה. מנהלות ובעלות מסגרות חינוכיות שנאשמו במישרין או בעקיפין בעברות אלו מציגות אף הן פער בלתי ניתן לגישור בין הצורך להציג הצלחה כלפי חוץ ובין הלחץ, המתח והתסכול שביב אובדן השליטה על ניהול הגן.

לבד מן הנסיבות החיצוניות, עולה מתוך מסכת העובדות ההבנה כי יש מקרים שבהם מחזיקות המחנכות בתואר אקדמי בחינוך ובהוראה, עברו הדרכה שמטרתה מיגור תופעת האלימות

¹⁹ בע"פ 5986/08 – אהובה כחלון נ' מדינת ישראל (10.1.2008). רינה ימין נשכרה לשמש סייעת בגן שפעל בבית מגוריה של אהובה כחלון, ובו שלוש קבוצות גיל. רינה הייתה אמונה על גיל שנה וחצי עד שנתיים וחצי. במהלך עבודתה התרעמה בפני אהובה כחלון על הדרך שבה היא נוהגת בילדים וכמו כן בפני עובדת נוספת ואף למפקחת. לאחר התפטרותה דיווחה גם במשטרה (סעיפים 6, 7, 10). בת"פ (באר שבע) 13327-10-21 – מדינת ישראל נ' רותי סאלם. חני בוטבול, סייעת בגן – שעבדה עבור הנאשמת החל מינואר 2020 במשרה חלקית והחל מספטמבר 2020 במשרה מלאה – חשפה את המתרחש במקום. הסרטונים אישרו את עדותה ולימדו על דפוס מעשיה של הנאשמת, על "שיטת החינוך" ועל הלך הרוח בגן – אווירה של אגרסיביות, אלימות, כוחנות והתנהגות בגסות כלפי הילדים (סעיף 13 וטענות המאשימה לאישום ה"16).

ת"פ (פתח תקוה) 7678-01-20 – מדינת ישראל נ' לירז נתן. הסייעת אור יחיא הבינה לאחר זמן קצר שבו עבדה בגן את המתרחש בו, עזבה את הגן באמצע יום עבודה ומיחרה לתחנת המשטרה לדווח על כך (סעיף 52).

בגני הילדים, והן בעלות ניסיון רב־שנים בחינוך בגיל הרך.²⁰ אך אלו לא תמיד סייעו בהתמודדות עם מערכת הלחצים שבה הן נתונות ועם האופי האינטנסיבי של העבודה. הדבר עולה בקנה אחד גם עם הספרות. זו מלמדת כי להכשרה מקצועית יש השפעה חיובית על איכות החינוך, על תחושת המסוגלות המקצועית של המחנכות ועל תפיסתן הפדגוגית (Fonsén & Ukkonen-Mikkola, 2019), אך מדגישה נוסף על כך את חשיבות מנגנוני היישום, הקצאת המשאבים וההתמודדות עם בעיית כוח האדם (Elwick, Osgood, Robertson, Sakr, & Wilson, 2018), שכן אין די בהכשרה ובקידום הזהות המקצועית כדי להתמודד עם תנאי העבודה והשכר – כפי שאלו עולים מניירות עמדה (מן, ויצו, 2015; ארגון נשי חירות בישראל, 2022) – ומתבטאים באחוזי התחלופה הגבוהים העומדים על 35%–45% בשנים 2018–2021, ויותר מ־50% נשירה במהלך שנת העבודה הראשונה.

על אתגרים אלו ואחרים מצביעים גם השופטים, אשר תוהים אם תנאי המבנה, התנאים הסביבתיים, גודל הצוות והכשרתו אינם בגדר של מצב התורם להתנהלות כפי שהיא נראית בסרטונים שעל בסיסם הוגש כתב האישום. האם כל אלה אינם מטילים אחריות מעבר להליך הפלילי על "הרשות המקומית וגורמי ממשלה האחראים על הסדרת פעילותם של גנים מסוג אלו [...] וכל זאת מבלי לגרוע מאחריות הנאשמת וצוות המטפלות במעון?" (בעפ"ג 42882-05-22 – מדינת ישראל נ' פלונית, 2022; ע"פ 46282-05-22 – פלונית נ' מדינת ישראל, 2022; עמ" 9 שורות 4–17).²¹

מכל אלה עולות המסקנות הבאות:

²⁰ כך מחזיקות בתואר ראשון בחינוך הגננות כרמל מעודה, רותי סאלם ואמיליה אמה אוסטרובסקי. אוסטרובסקי אף בעלת השכלה אקדמית בתחומי שפות בין־לאומיות, חינוך לגיל הרך ופסיכולוגיה של הגיל הרך. בעלת שנות ניסיון רבות כגננת בארץ מוצאה. בארץ השתלבה בעבודה כעוזרת גננת, ולימים כסייעת בגן ילדים פרטי למשך 15 שנים. לאחר סגירת הגן היא השתלבה בעבודה כגננת בגן שבו בוצעו העבירות ל־13 שנים, עד למעצרה. מחנכת שנות הינקות ("סייעת" בלשון פסק הדין) ילנה סטרובינסקי, אשר הורשעה בתקיפת חמישה פעוטות בגן "מאשה והדוב". ת"פ (פתח תקווה) 54812-01-20 – מדינת ישראל נ' ילנה סטרובינסקי. הגננת סרואו נורמה אליז הייתה גננת מוערכת ואהובה במשך עשרים שנה. היא זכתה לשבחים ולהערכה שנרכשה בשל עבודתה המקצועית והמסורה לאורך שנים. בקיבוץ גבים היא הוואשמה בביצוע עברות של התעללות, תקיפת קטין או חסר ישע ותקיפה בנסיבות מחמירות בפעוטון. פסק הדין אינו מסביר את נסיבות המקרים. לפרטים נוספים: ת"פ (אשקלון) 36/07 – מדינת ישראל נ' סרואו נורמה אליז ואח'.

רינה ינקו עסקה שנים רבות בחינוך בגיל הרך. בעבר עבדה בגן עירייה, ובשנים האחרונות ב"גן סיגל", גן פרטי בחולון המיועד לתינוקות ולפעוטות מגיל חצי שנה ועד שלוש וחצי, בחלוקה לשלוש קבוצות גיל. נטען כי לאורך חייה המקצועיים הייתה ינקו אהובה ומוערכת הן מצד מנהליה והן מצד ההורים והילדים. היא הורשעה בשלוש עברות של התעללות בקטין, בשלוש עברות של תקיפה הגורמת חבלה של ממש וב־26 עברות של תקיפת סתם. לפרטים: ת"פ 40999-01-21 – מדינת ישראל נגד אורטל בנימין ואח'.

²¹ השופטים רון שפירא (נשיא בית המשפט המחוזי בחיפה), בטינה טאובר (סגנית הנשיא) ותמר שרון־נתנאל, מעלים שאלות אלו בהתייחס למקרה שבו פלונית טיפלה בגן פרטי בילדים בני שנה וחצי עד שנתיים: "תקפה חמש פעוטות על רקע ובתגובה לעיקשותם שלא להישמע לסדר היום". דוגמה נוספת היא השאלה המובאת בע"פ 5986/08 – אהובה כחלון נ' מדינת ישראל (סעיף 6) – אשר לפיקוח ולתפקידו בעקבות עדות המדריכה הפדגוגית מטעם משרד החינוך.

1. המצלמות ושאר אמצעי הפיקוח הטכנולוגיים טובים לחשיפת מקרי ההתעללות ולמיצוי הדין עם הנאשמות, אך אין בהם כדי למנוע את התופעה. החמרת הענישה אף היא אינה יוצרת ככל הנראה הרתעה מספקת.
2. תרבות ארגונית שאין בה הסכמה על ערכים, על נורמות ועל תפיסות המנחים את העבודה במקום, ושחסרה בה עבודת צוות המבוססת על שיתוף, על כבוד, על מחויבות, על תקשורת בין-אישית ועל יחסי אמון הדדיים – פוגעת באקלים המסגרת החינוכית, ביכולת להתמודד עם לחצי העבודה ועם המצוקות המתעוררות, וסופה לפגוע בטיפול המוענק לפעוטות במקום. מכאן עולה חסרונה של מסגרת ליווי ותמיכה פדגוגיים בצוות החינוכי – הן למחנכות שנות ינקות ולגננות באופן אישי והן לכלל הצוות – בדרך של שותפות בעבודה החינוכית, שותפות אשר תיתן מענה לצרכים בגן ותפתח כלים שיסייעו לאנשי הצוות לפעול באופן אוטונומי ומיטבי.
3. היעדר ידע פדגוגי-התפתחותי ואימוץ גישות חינוכיות נוקשות בניסיון לקיים שגרה חינוכית-טיפולית ולהשליט משמעת באופן שאינו תואם את הצרכים הפיזיים, הקוגניטיביים והרגשיים של הפעוטות.
4. מודעות עצמית – הכרת הנטיות והמאפיינים של העצמי, המודעות הפנימית ובכללה זיהוי החוזקות והחולשות וכן ההבנה כיצד להתמודד עם החולשות ולצמצם את השפעתן – כל אלה הן יכולות קריטיות בעבודה החינוכית עם הפעוטות.

4. סיכום

מסמך זה בוחן את היעילות של הצבת מצלמות במסגרות חינוכיות ככלי מדיניות שתכליתו הגנה על פעוטות חסרי ישע. בתוך כך הוא מרחיב את הידע בנוגע לניסיון שנצבר בעולם ומוזהה באמצעות מחקר אמפירי גורמי שורש שהטיפול בהם עשוי לתרום למניעת התופעה.

מבחינה זו, הוא מחלץ את קובעי המדיניות וכן ציבורים נוספים מן התפיסה הצרה הרואה בפיקוח טכנולוגי ובהחמרת ענישה כלי מוצלח ולעיתים ראשון בחשיבותו בהתמודדות עם תופעת האלימות של בגירים כנגד פעוטות חסרי ישע במסגרות חינוכיות. נוסף על כך, הוא פותח צוהר לתפקיד הרחב של מדיניות ציבורית כרכיב חיוני בעיצוב חינוך-טיפול איכותי.

הניסיון שנצבר במדינות שבהן התקנת המצלמות מחויבת על פי חוק (ובהן ישראל), וכן באלו שבהן הבחירה בכך היא וולונטרית, מלמד כי התקנה זו אכן מסייעת במיצוי הדין עם מבצעי העברה ולעיתים אף משמשת רכיב חיוני ומשמעותי בהכרה של מבצעי העברות בהתנהלותם.

לצד זאת היא מחריפה את אי-האמון בין הגורמים השונים במערכת, מאיצה את השימוש בפיקוח הטכנולוגי (ואף מגדילה את היקפו ואת חדירתו), אך אין בה כדי למגר את התופעה או לכל הפחות לבלום אותה.

מבקריה גורסים כי התקנת המצלמות היא תגובה שהתפתחה אדיהוק מתוך הצורך למנוע את הישנותם של מקרי האלימות. טיעוניהם כנגדה דומים לאלו המושמעים בנוגע לתוכניות התערבות בעלות מטרות דומות בשדה הרפואה והרווחה. לגביהן הספרות טוענת כי גישה ריאקטיבית אינה יכולה להפוך לנורמה, שכן היא ממוקדת בפרוצדורות ובפרקטיקות של "הגנה על ילדים" ונעדרת חשיבה מחודשת, יזמית ויצירתית (Skehill & Buckley, 1999). עוד עולה מתוך המחקרים הצורך באימוץ גישה הוליסטית המתמודדת עם גורמי שורש של תופעת האלימות וההתעללות בילדים (Verdieu & Hogg, 2024), בחינת המענה הניתן גם מן הפריזמה של זכויות הילד (lake & Jaimson, 2016) ובחינת אמצעים יעילים ופרואקטיביים שיש בהם כדי למנוע אלימות מלכתחילה (Kim, 2022).

עניין זה משתלב בתמונה העולה מתסקירי שירות המבחן שהובאו במסמך זה. התנאים אשר תרמו לעברות האלימות חזרו ונשנו בפסקי הדין השונים, ויש להניח כי מתן מענה ללחץ שבו נתונות מחנכות שנות ינקות בעבודתן, הדרכה מתאימה המכוונת ליצירת סביבת עבודה תומכת וליצירת אקלים חינוכי מיטבי, וכן נקיטת גישה הוליסטית להתמודדות עם התופעה – יכלו לתרום להתמודדות עם התופעה.

אלא שהמעבר מהגנה על ילדים לגישה תומכת והתערבותית מסתבר כמעבר קשה (Hetherington & Nurse, 2002). הדבר מסביר במידה מסוימת את הבחירה בהתקנת מצלמות ובהחמרת הענישה. אומנם בחירה זו מאפשרת תגובה מיידית למצוקה העולה מן השטח, אולם הספרות המשפטית מלמדת כי יעילותה זניחה ומעלה היבט נוסף שראוי לשקול. היא מדגישה כי גם בהינתן עדיפות לאינטרסים של הקורבנות הפוטנציאליים, להחמרת הענישה יש עלות חברתית וכלכלית גבוהה, כזו המסכלת את האפשרות לממש תכליות חברתיות אחרות ומקטינה את המשאבים שיכולים היו להיות מושקעים במנגנונים אחרים, אפקטיביים הרבה יותר להקטנת הפשיעה, למשל העצמה של מערכות רווחה, מערכות טיפוליות-חינוכיות (הראל, 2019) ומעטפות תמיכה והדרכה.

אלו עולים בקנה אחד עם החלטת מועצת החינוך של מחוז קנזס סיטי אשר בחרה לסגת מרעיון התקנת המצלמות בכיתות ולהסיט את המשאבים לחינוך, ליצירת מעטפת תמיכה ולהבניית מערכות יחסים מיטיבות.

מסמך זה אינו יכול לתת תשובה מקיפה לשאלת המניעה של אלימות בגירים כנגד קטינים במערכת החינוך, אולם הוא מצביע על בעיות יסודיות ועל נתיבים לפעולה העשויים להיות יעילים יותר מכלי המדיניות שנבחרו, לצמצם את מידת הפגיעה וייתכן שאף להביא למניעתה.

5. מקורות

- ארגון נשי חירות בישראל (2022) [הסכם קיבוצי מיוחד](#)
- ארגון עובדי ויצ"ו (2015) [מטפלות – עדכון עיקרי ההסכם הקיבוצי](#).
- אריאל, ב', ולויאריאל, י' (2018). התבוננות מחודשת במוסד ההרעה (ובדרכים ליצירת הרעה יעילה), בתוך: אלון הראל (עורך) *משפט צדק: ההליך הפלילי בישראל – כשלים ואתגרים 6*
https://law.tau.ac.il/sites/law.tau.ac.il/files/media_server/law_heb/Article/2Ariel_LeviAriel.pdf
- בע"פ 5986/08 – אהובה כחלון נ' מדינת ישראל (10.11.2008)
- בעפ"ג 42882-05-22 – מדינת ישראל נ' פלונית (24.07.2022)
<https://www.gov.il/BlobFolder/dynamiccollectorresultitem/decision42882-05-22/he/42882-05-22.docx>
- הראל, א. (2019). מדוע להירתע מעונשים מרתיעים? הסניגור, 264 (4): 4–10.
<file:///C:/Users/eranb/Downloads/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8-264-PDF.pdf>
- הצעת חוק האזנת סתר (תיקון – האזנה בשל חשד להתעללות בילדים ובחסרי ישע), התשפ"ב-2022.
<https://main.knesset.gov.il/activity/legislation/laws/pages/lawbill.aspx?t=lawsuggestionssearch&lawitemid=2169558>
- חוק האזנת סתר, תשל"ט-1979. https://fs.knesset.gov.il/9/law/9_lsr_208328.PDF
- חסיסי, ר' (2014). מעמדן ותנאי העסקתן של מטפלות במעונות יום ומשפחתונים. הכנסת: מרכז המחקר והמידע.
- מזרחי סימון, ש', שורץ, א' (2018). תנאי העסקת מטפלות במשפחתונים שבפיקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ואומדן עלות למודל העסקה ישיר. הכנסת: מרכז המחקר והמידע.
- מן, י' (2021). המעמד ותנאי העסקה של עובדות מעונות היום לגיל הרך. קרן ברל כצנלסון.
- משרד החינוך (2019). *טאליס בגני הילדים 2018*. מחקר בין-לאומי להערכת מסגרות החינוך בגיל הרך. https://meyda.education.gov.il/files/Rama/TALIS_SSS_2018_REPORT.pdf
- רבינוביץ, מ' (2023). *נתונים על אלימות בגירים כלפי ילדים בגיל הרך במסגרות חינוכיות*. הכנסת: מרכז המחקר והמידע. https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/79221220-50c2-ed11-8159-005056aa4246/2_79221220-50c2-ed11-8159-005056aa4246_11_20180.pdf
- תזכיר חוק העונשין (התש"ף-2020). (תיקון מס' 143 והוראת השעה) (החמרת הענישה בעבירות אלימות נגד קטין או חסר ישע), אתר החקיקה הממשלתי. בכתובת:
<https://main.knesset.gov.il/activity/legislation/laws/pages/lawbill.aspx?t=lawreshumot&lawitemid=2086198>
- ת"פ 1525-11-18 – מדינת ישראל נ' אלקיים-וייס (2021).
- ת"פ 11847-10-18 – מדינת ישראל נ' דהן ואח' (2021).
- ת"פ (פתח תקווה) 54812-01-20 – מדינת ישראל נ' ילנה סטרובינסקי (2022).

ת"פ 14327-07-19 – מדינת ישראל נ' כרמל מעודה (2020).

ת"פ 13227-10-21 – מדינת ישראל נגד רותי סאלם (2023).

Amos, P., White, J., & Trader, B. (2015). *Will Cameras in Classrooms Make Schools Safer?* TASH- Equity, Opportunity and Inclusion for People with Significant Disabilities.

<https://tash.org/wp-content/uploads/2015/01/Cameras-in-School-Final.pdf>

Aziz, N. A. A., Zakaria, N. H., Hashim, E., Mohamad Rasli, R., Saari, E. M., Mustafa, M. C., & Yassin, S. M. (2021). Issues in Operating Childcare Centers in Malaysia. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(3), pp. 993–1000.

Bernama (13/8/2023). Women's ministry mulls making CCTV mandatory for childcare centre licence renewal. *New Straits Times*

<https://www.nst.com.my/news/nation/2023/08/942481/womens-ministry-mulls-making-cctv-mandatory-childcare-centre-licence>

Bo-eun Kim (1/1/2018). Surveillance cameras at day care centers ruled constitutional.

The Korea Times. https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2023/09/113_241751.html

Bradley, B. (January 24, 2023). Public Schools board no longer considering cameras in classrooms, *41 KSHB*

<https://www.kshb.com/news/local-news/kansas-city-kansas-public-schools-board-no-longer-considering-cameras-in-classrooms>

Cheng, C. J. (14/8/ 2022). The Mandatory Ruling of Having CCTVs in our daycare and kindergartens should be our wake-up call. *Medium.com*

Chiam, H. K. (2008). Child care in Malaysia: Then and now. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 2(2), pp. 31–41.

Chinadaily (17 November, 2017). Beijing's kindergartens required to install and enhance cameras. *chinadaily.com*

https://www.chinadaily.com.cn/china/2017-11/27/content_35056765.htm

Cozzi P. (2019). Telecamere negli asili, strutture per anziani e disabili: cosa dice la Legge. *LUMI4security*

<https://lumi4security.it/telecamere-asili-strutture-anziani-disabili-legge/>

Dai, Z. (2019). Memorandum of Policy Approach for Pre-School Education Development.

<https://jscholarship.library.ihu.edu/server/api/core/bitstreams/a92cb95c-c107-4550-941e-c0d9789a3abc/content>

Elwick, A., Osgood, J., Robertson, L., Sakr, M., & Wilson, D. (2018). In pursuit of quality: early childhood qualifications and training policy. *Journal of Education Policy*, 33(4), pp. 510–525.

Erlen Joni, E. K., Salleh, S., Ahmad Mustafa, M. S., Abdullah, A., Mahat, I. R., & Othman, Y. (2019). Negligence in Child Care Centres: Law Versus Reality in Malaysia.

In *Proceedings of the Regional Conference on Science, Technology and Social Sciences (RCSTSS 2016) Social Sciences* (pp. 507–516). Springer Singapore.

Finch, M., Featherston, R., Chakraborty, S., Bjørndal, L., Mildon, R., Albers, B., Fiennes, C., Taylor, D.J.A., Schachtman, R.h Yang, T., & Shlonsky, A. (2021). Interventions that address institutional child maltreatment: An evidence and gap map. *Campbell systematic reviews*, 17(1), e1139.

Fonsén, E., & Ukkonen-Mikkola, T. (2019). Early childhood education teachers' professional development towards pedagogical leadership. *Educational research*, 61(2), pp. 181–196.

Gururaj G., Gautham M. S. (2019). *Advancing Child Safety in India – Implementation is the Key*. Bengaluru, pp. 201–209. National Institute of Mental Health & Neuro Sciences, Publication Number: 161.

Gye-sook, J. & Eun-ah, C. (2019). Childcare Teachers' Perception of CCTV Installation: An Early Childhood Educational Community Perspective. *Korean Infant and Toddler Care Studies*, 116, 91-122. in Korean
<https://www.dbpia.co.kr/Journal/articleDetail?nodeId=NODE08009185>

Heintzelman, S.C., & Bathon, J.M. (2017). Caught on Camera: Special Education Classrooms and Video Surveillance. *International Journal of Education Policy & Leadership* 12(6) <https://journals.sfu.ca/ijep/index.php/ijep/article/view/754/176>

Hyun, J., & Jiho, A. (2018). A Study of the North Korean Defectors' Stigmatization Information Management: Centered on the Concept of Stigma of Goffman. *Journal of Regional Studies and Development (JRSD)*. 2018, vol.27, no.1, pp. 67–94.
<https://www.kci.go.kr/kciportal/ci/sereArticleSearch/ciSereArtiView.kci?sereArticleSearchBean.artid=ART002343854>

Jing Bao official Weibo (2019). With full coverage of the security monitoring system, Shenzhen kindergartens will enter the era of "full transparency". *The Paper*. in Chinese.
https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_2939812

Jong-hoon, K. (2017). A Critical Understanding of Mandatory Installation and Operation of CCTV in Child-care Centers: Focusing on Foucault's Panopticon Concept. *Journal of Educational Thought*, vol. 31 No.4. pp 47–64.
<https://www.dbpia.co.kr/Journal/articleDetail?nodeId=NODE08875509>

Justice Bureau of Shenzhen Municipality (2019). *Interim Measures of Shenzhen Municipality on the Administration of Preschool Education*. Shenzhen Government Online.
http://www.sz.gov.cn/en_szgov/laws/content/post_6604495.html

Hetherington, R., & Nurse, T. (2002). Promoting change from 'child protection' to 'child and family welfare': The problems of the English system.

Huang, G., Qiao, D. P., Lu, M., & Lian, T. T. (2022). How child abuse by kindergarten teachers (CAKT) happens in a Chinese context: findings based on 35 cases of CAKT. *Children and youth services review*, 141, 106616.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740922002523>

Kapoor, M. (12/5/2022). India: School surveillance prompts data protection concerns. *DW-Deutsche Welle*

<https://www.dw.com/en/india-school-surveillance-prompts-data-protection-concerns/a-63990522>

Kim, S. (2022). The role of social capital in the onset of victimization against children. *Child indicators research*, 15(1), pp. 67–86.

Lake, L., & Jamieson, L. (2016). Using a child rights approach to strengthen prevention of violence against children: CME. *South African Medical Journal*, 108(12), pp. 1168–1172.

Merchant, A. (2023). CCTV Cameras Laws India. *Lawyers Club India*

<https://www.lawyersclubindia.com/articles/cctv-camera-laws-india-15489.asp>

Min-ho Jung (22/1/2015). CCTV to be required at all S. Korean daycare centers. *The Korea Times*.

Ministero dell'Interno (21 Agosto 2019). *Viminale: 80 milioni ai comuni per telecamere nelle scuole dell'infanzia*.

<https://www.interno.gov.it/it/notizie/viminale-80-milioni-comuni-telecamere-nelle-scuole-dellinfanzia>

Nagin, D. S. (2013). Deterrence in the twenty-first century. *Crime and justice*, 42(1), pp. 199–263.

Oh, J. E., Chung, H. W., & Yun, B. N. R. (2019). Frame Analysis on the News About CCTV in Day Care Center. *Korean Journal of Child Education & Care*, 19(1), pp. 45–57. In korean

<https://koreascience.kr/article/JAKO201913649332462.pdf>

Orman S., Clark. S. (2018). Recording Devices in School. *National School Boards Association*.

https://cdn-files.nsba.org/s3fs-public/02_05_Recording_Devices_in_Schools_Orman_Clark.pdf

PE1709/C (2018). *Scottish Government submission of 21 December 2018*.

https://archive2021.parliament.scot/S5_PublicPetitionsCommittee/Submissions%202019/PE1709_C.pdf

Phillips, L. (2012). Behind Closed Doors: What's Happening to Students With Autism in America's Public Schools? The case for cameras in self-contained classrooms. *National Autism Association*

<https://nationalautismassociation.org/wp-content/uploads/2013/01/CamerasWhitePaper.pdf>

Public School District's Board of Education(November, 2022) *Camera Staff Survey*. Kansas: The Kansas City, Board Docs.

[https://go.boarddocs.com/ks/kckps/Board.nsf/files/CN8LE655C1AA/\\$file/Association%20Camera%20Staff%20Survey%20Results%202022.pdf](https://go.boarddocs.com/ks/kckps/Board.nsf/files/CN8LE655C1AA/$file/Association%20Camera%20Staff%20Survey%20Results%202022.pdf)

Radhi, N.A.M., Sallehuddin, Q., Yusof, T.A. (27/3/ 2023). Care Mandatory CCTV installation at daycare centres to help curb child abuse. *New Straits Times*.

<https://www.nst.com.my/news/nation/2023/03/893364/mandatory-cctv-installation-daycare-centres-help-curb-child-abuse>

Roony, T. (2010). Trusting Children: how do Surveillance Technologies Alter a Child's Experience of Trust, Risk and Responsibility? *Surveillance, Children and childhood*,

Vol.7 3/4, pp. 344–355. <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/4160>

Seongwoo, J., Euncheol, K., & Junhyuk, Y. (2021). CAPS: Autonomous deep learning-based child abuse detection system using CCTV images. *Journal of Control and Robot Systems Society*, 27(12), pp. 1029–1037. in Korean
<https://www.dbpia.co.kr/Journal/articleDetail?nodId=NODE10671842>

Seong, G. J., & Hwang, S. W. (2017). Influence of educare teacher's vocational calling on job satisfaction: Focusing on social support mediating effect. *Korean Journal of Child Education & Care*, 17(4), pp. 71–90.

Skehill, & Buckley. (1999). The nature of child protection practices: an Irish case study. *Child & Family Social Work*, 4(2), pp. 145–152.

Shenzhen Special Economic Zone Daily (January 2, 2019). *Kindergartens across the city will install safety monitoring systems Networking of surveillance and public security departments in key areas*, Edition: A07. In Chinese
https://sztqb.sznews.com/MB/content/201901/02/content_543234.html

Verdieu, E., & Hogg, A. S. (2024). From Child Welfare to Well-Being: A Blueprint for CBOs and Government Agencies.

Unicef China (2021). *Country Office Annual Report: Update on the Context and Situation of Children*. <https://www.unicef.org/media/116226/file/China-2021-COAR.pdf>

Unicef India (2020) – *Child Protection*. Unicef. Org
<https://www.unicef.org/india/what-we-do/child-protection>

Writ Petition (Civil) No.570/2019, AMBER TICKOO VERSUS GOVERNMENT OF NCT OF DELHI & ORS.

<https://images.assettype.com/barandbench/import/2019/05/CCTV-camera-right-to-privacy.pdf>
<https://images.assettype.com/barandbench/import/2019/05/CCTV-in-Delhi-schools-petition.pdf>

Zong J. (2019). Surveillance Cameras to be Installed in All Shenzhen Kindergartens.
<https://www.thatsmags.com/china/post/26420/shenzhen-to-install-surveillance-cameras-in-all-its-kindergartens>

Zulfahmi, R. (14/9/2023). Abuse Cases at Childcare Centers on the Increase. *The sun*.
<https://thesun.my/local/abuse-cases-at-childcare-centres-on-the-increase-EM11489863>